

Ma is jó barátságban: Magda Vášáryová és Jioí Menzel Zuzana Mináeová felvétele Jioí Menzel, az Oscar-díjas cseh rendező egykori kálváriája Bohumil Hrabal legendás regényének filmrevitelével Majd újabb és újabb indokok születtek: „Elég volt már Hrabalból!” „Drágák lesznek a kosztümök.”

Ma is jó barátságban: Magda Vášáryová és Jioí Menzel Zuzana Mináeová felvétele Jioí Menzel, az Oscar-díjas cseh rendező egykori kálváriája Bohumil Hrabal legendás regényének filmrevitelével Majd újabb és újabb indokok születtek: „Elég volt már Hrabalból!” „Drágák lesznek a kosztümök.” „Válasszon inkább mai témát.” Bohumil Hrabal 1976-ban írt és egy évvel később kiadott, páratlan szépségű műve végül is 1980-ban került filmvászonra. Épp huszonöt éve. A filmet, hosszas küzdelem után, egyedül az akkor már Oscar-díjas Jioí Menzel készíthette el, aki első alkotásával, a Szigorúan ellenőrzött vonatokkal az egész világot meghódította. A Sörgyári capriccio útja azonban sokkal bonyolultabb volt a nézők felé, mint a Vonatoké. Elkészülte után, még „melegében” – a fentről jött utasításoknak eleget téve – először a barrandovi filmgyár „különleges ügyosztálya”, a párt barrandovi vezérkara látta a filmet. Ők egyáltalán nem voltak megghatódva tőle. De nem sokkal később, amikor a kritikusok és a nézők is a legnagyobb elismeréssel fogadták, változtattak véleményükön. „Kitűnő munka! – lelkesedtek. – Legalább látják a fiatalok, hogy régen milyen szép és nyugodt volt az élet.” 1981-ben már külföldön dicsérték a filmet. Ezzel nyitott a velencei mustra, és különdíjat adtak a rendezőnek. Ezt már a csehszlovák filmművészek szövetsége sem hagyhatta figyelmen kívül. Ők is díjazták Jioí Menzel alkotását. Nem sokkal később Magda Vášáryová, az író édesanyja, a gyönyörűséges Mariska megformálója a legjobb női alakítás díját vette át. És még egy fontos elismerés: 1975 és 1985 között a Sörgyári capriccio állt a nézettségi lista legtetőjén. Ennél nagyobb kasszasikert azokban az években egyetlen filmnek sem sikerült elkönyvelnie. Derű és életöröm, szépség és bölcsesség árad a műből, meggható és mulatságos hősei még ma is megghatót és szeretetet, megghatót és fenntartás nélküli rajongást váltanak ki a nézőkből. Az egyetemes filmművészet egyik legértékesebb darabja ez a negyedszázados születésnapjával immár végérvényesen klasszikussá vált alkotás. Köszönhető ez természetesen Bohumil Hrabalnak is, aki remek alapanyaggal szolgált a filmhez, de oroszánrésze van a sikerben a színészeknek is, köztük a női főszereplőnek, Magda Vášáryóvának. „Egy gyönyörű asszony, akit elnyelt a könnyörtelen idő” – írja Hrabal. Egy gyönyörű színésznő, akit elszippantott a politika – mondom én. Hogy miképpen emlékezik rá Jioí Menzel? „Már tudtam, hogy rendezni fogom a filmet, csak azt nem láttam még tisztán, hogy ki játssza a női főszerepet. Nem akartam elsietni a döntést. S akkor Prágában, az óvárosban összefutottam Magda Vášáryóvával. Ismertem őt jól. Mindig törekeny nőket játszott. Fiatalokat. Pedig már elmúlt harminc, szemrevaló szépasszony volt. Kérdeztem tőle, ismeri-e a

könyvet. Nem, felelte. A Sörgyári capriccio valahogy nem jutott el hozzá. De nem tett úgy, mintha olvasta volna, és ez is rokonszenves volt benne. Megvettem neki a könyvet, és azzal váltunk el, hogy majd felhívom őt, érdekel a véleménye. Másnap szóltam a gyártásvezetőnek, hogy megtaláltam, akit kerestem. És közöltem vele, hogy Magdát választom a szerepre. »Megbolondultál? – kérdezte. – Pozsonyban rengeteget játszik, forgat a televízióban, minden este színpadon van a Nemzetiben. Ki fogja őt hozni-vinni, vagy ki fizeti majd a repülőjegyeit? Felejtsd el, és keress gyorsan valaki mást!« Találtam is egy jó nevű prágai színésznőt, behívtuk sminkpróbára, a hosszú, szőke paróka is jól állt neki, és megegyeztünk, hogy ő fogja játszani a szerepet. Annak ellenére, hogy én már korábban közöltem Magdával, hogy számolok vele. Nem volt mit tenni, fel kellett őt hívnom, hogy megtudja az igazat, és ne készüljön a forgatásra. De még el sem kezdtem mondani neki, hogy meggondoltam magamat, épp, hogy csak üdvözöltem, amikor a következőt kérdezte: »Megkapta a leveletem? Még nem?« Alig tudtam félbeszakítani őt. Azért hívom, hogy elmondjam: mégsem maga fogja játszani a szerepet, mert nehezen éreznék a dolgunkat a sok utaztatással. Mire ő: »Kár, nagyon sajnálom! De kellett már nekem ez a pofon... túl magasan hordtam az orromat. Arra kérem, akkor már ne is olvassa el a leveletem!« És baráttan elbúcsúztunk. Másnap a postaládámban ott volt egy levelezőlap rettenetes kézírással. »Jirka! Elolvastam a könyvet, és olyan éhség tört rám a végén, hogy kizabáltam a fridzsideret.« Nekem meg épp ez kellett. Ez a fajta hozzáállás. Én kezdettől fogva éreztem, hogy neki kell eljátszania ezt a szerepet. Elmentem a gyártásvezetőhöz, és meggyőztem őt, hogy mégiscsak Magdát akarom, nem engedem, hogy bárki lebeszéljen róla. A gyártásvezető erre annyit mondott, hogy rendben, de a neheze csak ezután jött. Fel kellett hívnom a prágai színésznőt, hogy közöljem vele: ne haragudjon, meggondoltam magamat. És ő megértett. Nagyon szépen viselkedett. Magda pedig az egész forgatásra szabaddá tette magát, az első naptól az utolsóig a rendelkezésünkre állt. Jioí Menzel jól ismerte Magda Vášáryová színészi kvalitásait. Több előadásban és jó néhány filmben látta őt. A kamera előtt a személyiség a fontos, állítja. Az átlényegülés tulajdonképpen másodlagossá válik az egyéniség megnyilvánulása mellett. Ez utóbbi kell, hogy erősebb legyen. Magda Vášáryová esetében ez mindig így működött. Híres „nagyjelenetek” „Nem kellett hozzátenni semmit a szerepéhez – állítja Jioí Menzel. – Jól van megírva. Magdának voltaképpen játszania sem kellett, csak odaállni a kamera elé, és meggyőzően létezni egy helyzetben. Ő pedig végig hiteles volt. A partnereivel nagyon jól működött együtt, enni pedig a kamera előtt is szeretett. Egyetlen jelenet volt csak, amelytől féltünk egy kicsit. Amikor Mariska a sörgyár padlásán ruhátlanul fürdözik a sörben. Éjjel vettük fel a jelenetet, így szólt a forgatás ütemterve. Szűk helyen, négy lámpával megvilágítva. Jaromír Šofr, a film operatőre olyan hangulatot teremtett, hogy Magda még a kihűlőben levő vízben is profi mód tette a dolgát. Soha senkit nem siettetett. Ott dalolgatott magának nyugodtan, ráérősen, egyetlen rossz ízű megjegyzés nélkül.” Van egy másik „nagyjelenete” is a filmben, amikor Gruntorád doktor úr leveszi Mariska lábáról a gipszkötést, aztán a hátára teszi a fülét, meghallgatja a tüdejét, majd végigkopogtatja a hátát – s mint egy álmos gyerek, elszenderedik mezítelen keblén. Megható képsorok. „Amikor pár évvel ezelőtt, törött lábbal feküdtem egy prágai kórházban – meséli Jioí Menzel – egy nap Rudolf Hrušínskýről vetített portréfilmet a Cseh Televízió, és épp ezt a jelenetet adták. Bevallom: én magam is elérzékenyültem egy kicsit. Ezt ők ketten csinálták meg ilyen remekül. Magda és Hrušínský úr. Nekem legfeljebb annyi érdemem volt benne, hogy ezt a két embert összehoztam. A csoda Hrabal úrtól eredt, ők pedig láthatóvá tették. Magdának egyébként nincsenek kedvenc jelenetei a filmben. Ezt tőle tudom. Elárulta azt is, hogy most, pár évvel ezelőtt látta először a Sörgyári capricciót. Ő a Petr Weigl-lel forgatott operafilmjeit szereti.

Mostanában jutott eszébe az is, hogy amikor megkapta a legjobb női alakítás díját, és behívták a Cseh Televízióba, figyelmeztették őt, hogy a beszélgetés során nem mondhatja ki a nevemet. Engem a régi rendszer vezetői annyira nem kedveltek, hogy még egy ilyen helyzetben is a hatalmukat fitogtatták.” A sörgyári eszem-iszomhoz két disznót vágtek a kellékesek. A nagy krigli sörnek, amelyet Magda Vášáryová egy szuszra kiivott a kamera előtt, volt egy láthatatlan trükkje (dupla falú volt a pohár), a disznótoros finomságokból azonban evett jócskán a színésznő. A legfinomabb falatokat hordták neki, ő pedig szemrebbenés nélkül mindent bekebelezett, amit elé tettek. És nem hízott egy dekát sem, állítja Jioí Menzel. Elegáns belső ragyogásához pedig bizonyára az is hozzá tett valamit, hogy Magda Vášáryová a forgatás hónapjaiban a második gyermekét várta. A terhességet azonban még nem lehetett látni rajta. Két jelenet között, az átállás szüneteiben mindig olvasott. Könyv, újság, friss vagy régi – neki mindegy volt. Csak úgy falta a betűket. Szakítás a színészettel Bohumil Hrabal nyolc évvel ezelőtt lépett ki az életből. Magda Vášáryová, most már úgy tűnik, véglegesen szakított a színészi pályával. Közvetlenül a nyolcvankilences rendszerváltás után Csehszlovákia ausztriai, 2000 és 2005 között pedig Szlovákia lengyelországi nagykövete volt. Jelenleg szlovák külügyi államtitkár. Szociológiát végzett a pozsonyi bölcsészkaron, de a politika mindig is érdekelte. Nyolc nyelven beszél, magyarul csak rövidke mondatokat. Art két könyvet. Az egyiket az illetlen szabályairól, a másikat szülővárosáról, Selmezbányáról. „Engem nem lepett meg, hogy hátat fordított a színésznek – mondja Jioí Menzel. – Nála ez csak afféle másodállás volt, de még így is nagyszerűen művelte. Ne felejtjük el: annak idején csak azért vágott bele, mert szociológusként azokban az években nem dolgozhatott volna szabadon. A színpadon és a kamera előtt viszont szabadon mozgott. S mivel nem voltak színészi ambíciói, nem küzdött foggal-körömmel a szerepekért, még érdekes is tudott lenni. Okos, művelt, szellemes ember remek humorérzéssel, aki jobban helyt áll a politikában, mint több tapasztalt diplomata.” És helyt állt a kamera előtt is. Lenyűgöző alakításával varázslatossá tett egy filmet, amely már huszonöt éves. Mariska, a nymburki sörgyár igazgatójának emancipált felesége, a kor divatjának behódolva, levágatja derékig érő, aranyszőke hajzuhatagát. Fő a változatosság! – kacag a világba. Ezzel a mondattal indult el új utakra tíz évvel később Magda Vášáryová is.

SZABÓ G. LÁSZLÓ